

Fiskeri fra Jegind

Efter båndoptagelser 1965 med Mads Larsen Madsen, født 1875,
og Søren Penderup, født 1884

VED TORSTEN BALLE

Mads Larsen Madsen fortæller:

Far var landmand og Bedstefar også. De havde den gård deroppe, men jeg havde ingen lyst til det landbrug. Jeg hjalp jo til derhjemme, men det var jeg så ked af. Bare jeg kunne komme ned i en pram her ved fjorden, var jeg glad, men vi måtte jo ikke tage prammen.

Jeg kom ud at sejle, da jeg var 17-18 år og kom med en kvase. Vi købte fisk oppe ved Thyborøn kanal og sejlede til Ålborg med det. Kvasen hørte hjemme herovre på Jegind. Det var en, der hed Søren Larsen, der havde den. Bagefter var jeg med Jens Mathis. Vi lå nede ved Feggesund og fik torsk af dem, der brugte kroge. Så var der en, der hed Christen Olesen også til sidst. Vi var en tur i København med torsk.

Så rejste jeg til Grenå og kom med en kutter der. Det var i 1897. Året efter kom jeg i kongens tjeneste fra oktober til næste april, og derefter kom jeg med en ny kutter i Grenå. Det var nogle fra Jegind, der havde fået den. Så kom jeg med der. Vi fiskede om foråret i Esbjerg og ellers i Grenå.

Men så i 1901, da var jeg hjemme i pinse. Så siger min svoger: ”Kan du ikke komme hjem til september og bruge voddet med mig?” – ”Åh, det ved jeg ikke,” siger jeg, men han fik mig da til at sige ja. Og så da vi kom hen i september, så kom der bud, om jeg nu ville komme. Så måtte jeg jo rejse fra Esbjerg og kom hjem, og det forandrede jo min fremtid, for så blev jeg hjemme. Ellers var jeg blevet i Esbjerg eller Grenå.

Vi brugte så vod et års tid eller to, men så kom det med deher bundgarn, ny bundgarn. Så gav vi og nogle af familien os til at bekoste to nye patentbundgarn. Vi skulle søge staten om at få lov til at bruge dem. Det hjalp kontrolløren os med.

Jeg er den eneste, der nu er til, af dem, der fik startet. Siden fik de lov til at bruge bundgarn uden at søge, men vi fik nogle papirer. Dem ville jeg have haft, da de andre døde, men de er blevet væk.

Søren Penderup fortæller:

Jeg er født herude på Røn, og min far han var jo fisker, men det var sandelig under primitive forhold. Det var jo sådan, når han tog ud - det kan jeg huske, fra jeg var dreng - så sagde han gerne: ”Bare jeg nu endda kunne tjene to kroner i dag, så synes jeg alligevel, det var nogenlunde.” Det var der på vintermorgenerne, klokken var 3-4. Da begyndte han, og jeg var gerne vågen så. Og vinduerne var jo lådne, for vi havde bare en gammel bilæggekakkelovn at fyre i. Så fik han hans davre, og så stak han af, og han kom ikke hjem før langt ud på aftenen igen, når det var mørkt. Så var det først, vi skulle spise og have vor unnen (middagsmad), og da var vi jo dygtig sultne, vi børn. Men vi havde det jo godt nok på den måde (med mad). Fisk det havde vi jo hele tiden, både vinter og sommer. Vi havde jo tørre fisk, og vi havde et bitte hjemmen, så vi havde en ko

eller to. Så havde vi jo mælken, og vi havde en gris at slagte også, så det gik jo, men det var jo ikke den kost, som vi får i dag.

Og hvad, så voksede jeg jo op. Jeg kom ud at sejle, da jeg var 14 år, og det var jo ligesådan. Det var jo ikke helt sådan, som det er i dag. Det gik ikke så nøje til dengang. Jeg sejlede så et par år med en kvase, og så kom jeg hjem og kom til at hjælpe min far med at fiske. Men det var sandelig småt. Jeg kan huske den første sommer. Vi brugte ålevoddet, og vi kunne have fra to til fem snese. Fem var det højeste, vi havde den sommer, og de kostede to kroner snesen! Der skulle meget til, men hvad, pengene de slog jo alligevel til, sådan at det gik det hele. Nej da var det sandelig ikke de tider, som vi har nu.

Vi fiskede ål og sild og rødspætter, både heromkring og oppe efter Tyborøn kanal til og også på havet da, men det var jo nogle små både, også meget små både. Vi fiskede både vinter og sommer, da når det var isfrit, sådan vi kunne. Først på året fiskede vi ål. Det begyndte vi med der ved maj eller sådan. Det var jo ikke sådan, som det går i dag. Det var jo med et ålevod. Vi måtte ikke have mere end 14 favne reb ud, så vi skulle jo have mange sæt. Vi skulle sætte et halvhundrede sæt sådan en nat.

Et ålevod var lavet med tre tellerevl, både nedre tellerevl, midtrevl og øvre tellerevl. Det var ikke så kostbart, men efter den tids forhold var det alligevel dyrt, og det kneb at få et nyt vod. Vi bandt selv meget af det om vinteren. Da skulle vi jo binde, da vi unge i hvert fald. De ældre - som nu min far - han kunne ikke binde. Det er jo sådan, at det man kommer til som dreng, det kan man gøre, så jeg blev skrap til at binde.

Når vi så kom til september, så måtte vi begynde med flyndervoddene og tage rødspætter. Det var som regel bedre. Vi satte voddet ud i en bue, roede lige ud fra kysten. Vi havde en tønne, en bøje, og roede derudfra. Vi skulle passe på, at strengen var i bagarmen, og det halve af voddet skulle der så svinges meget med, så ham, der stod i hagen af båden, han havde en 25-30 favne reb. Der havde vi 125 favne og 150 favne på fremarmen. Der blev så en bue i det. Det var for at samle flynderne ind i det. Det var ude på det dybe vand. Så skulle vi være tre mænd. Den ene brugte køllen og jagede rødspætterne i voddet, men det har da særlig været rebet, der har fanget dem da. Det er jeg klar over i dag.

Vi kunne ikke sætte mere end 10-15-20 sæt på en dag. 20 sæt er det meste, jeg har været med til at sætte, men det var også en lang dag så. Så var man træt, når man kom hjem. Jeg var kun 16-17 år, dengang jeg kom til, og mange gange kunne jeg ikke vel kravle op ad bakken og komme hjem. Voddene blev ikke stående derude. Dem havde vi med ud og hjem. Men så i 1907, da jeg kom hjem fra soldatertjenesten, begyndte jeg at bekoste ruser. Jeg fik tre ruser, min makker fik tre, og købmanden herovre også tre. Købmanden skulle betale dem, til vi fik dem tjent, men vi tjente dem da det år, og så blev vi ved at købe nogle få

ruser hvert år. Det kunne ikke lade sig gøre at låne penge nogle steder.

1911 blev jeg gift og fik hjemmet derude. Så i 1914 bekostede vi bundgarn - sildebundgarn. Det havde vi ikke haft før. Uha - så mange penge havde vi aldrig haft, at vi kunne købe det! Vi havde tænkt på at købe 1913, men så turde vi ikke alligevel. Men i 1914 sagde min svoger: "Nu køber vi dem. Jeg skal nok klare det!" Det var også noget, der betalte sig. Vi kom til at tage en masse fisk og tjente en masse penge.

Vi var kun to om båden, men vi var jo også i vor bedste alder dengang. Vi fik en helt ny båd, og den havde vi til 5000 kr. med motoren. De gamle både var også kølbyggede, for dem brugte vi jo også sejl til. Vi havde storsejl, fok og topsejl, men der var ikke meget over vandet, når vi fik 300 favne reb og et vod og to mand i den. Der var altid en dam i dem, så vi kunne have 8-10 ol flynder og rødspætter. Der var et lille løbedæk langs kanten af båden. Vi kunne ikke gå på det, men vi kunne sidde der, og det kunne også holde meget af vandet ude, når vi sejlede.

Der var ret store årer. Så vi kunne altid ro, når vi satte voddene, og når vi skulle hjem. Stavnmanden tog begge årer, når vi satte vod. Det var korsårer, og dem skulle man vænne sig noget til at ro med. Der var ikke åregafler, men åretolde - nogle jernpigge, som vi kunne hænge årerne på. Sådan en båd kaldte vi en sjægte. En kåg er fladbundet. Dem bruger vi meget nu til at slæbe vore garn i for at komme nær til landet, slæber den efter motorbåden.

Fisken solgte vi til kvaser, der kom her til Jegindø. Der lå somme tider seks-syv stykker. De kom fra Thisted og fra Ålborg og fra Nibe og Lemvig og Struer. Men vi fik jo næsten intet for fisken. Jeg kan huske fra det første år, jeg fiskede, at rødspætterne var helt nede i to kroner for en ol - 80 stykker.

En kvase lignede noget de små kuttere, der går til havs. Den jeg var med, da jeg sejlede som dreng, havde været brugt til fiskeri på havet med snurrevod. De flyndervod, vi brugte, det var snurrevod. Når vi havde sat det, så halede vi det ind med hænderne. Nu har de jo spil til det, og motoren trækker det ind. Det var noget, der kunne rykke i armene! Vi stod i båden, én i forenden og én i bagenden, men ham, der stod i bagenden, havde det sejest, for han havde så meget reb, og så havde han strengen i den side også.

Vi var somme tider ude i hårdt vejr. Jeg kan huske én gang særlig. Det var en vinter, og det blæste hårdt. Vi havde to reb sejl, og da var vi kommet tre mand ud, for vi skulle have båden op hver aften for isens skyld, og vi kunne bedre bjerge den op, når vi var tre. Så kom vi over til Kås hoved derovre, men vinden blev hårdere og hårdere. Vi var to unge og så en ældre. De andre fiskere ville til at vende hjem. Der var flere både. Men vi to unge, vi syntes, vi skulle omkring skoven - noget vi kaldte den bitte hage. Der var sådan et hul ind der. Vi vidste, at der somme tider var meget at fange der. Så kom vi derind. Den tredje mand ville ikke have været med, for det blæste nu meget hårdt, men vi fik da voddet sat. Da vi tog det ind, og der var et halvhundrede favn tilbage af rebet, kunne vi mærke, at der var noget aparte ved det. "Ja, det sagde jeg nok," sagde den tredje mand, "nu har vi garnet fyldt med tang og skidt." Men så lettede voddet. Det kom i overvande - og så var det fisk, det var fyldt med! Torsk og

rødspætter. Først fyldte vi dammen, og så fyldte vi båden på siderne, og så skulle vi til at vende hjem. Det var jo nær aften.

Dagen efter sejlede vi til Struer med fisken, og vi landede helt ude, hvor slagteriet nu ligger, for der var jo is, så vi ikke kunne komme ind i havnen. Og hvad tror du så, vi fik! Vi fik 20 kroner for sådan en ladning fisk! Og vi syntes alligevel, det var så nogenlunde! To dage havde vi brugt til det, vi tre mænd, og så sådan en sejlads i kulde og storm - ja og olietøj og støvler havde vi jo ikke, som de har i dag, så vi var gennemvåde meget af tiden. Det er sært, man har kunnet holde helbredet.

Vi fangede ikke sild, før vi fik sildebundgarnene, men vi fangede af og til andet. Hen på foråret fangede vi hummere, når der var ligesom en død tid, og der ikke var noget at lave, før vi måtte begynde med ålevoddet. Da gik det jo mere striks til med det. Loven skulle holdes. Det kunne ikke nytte at tage ud med ålevoddet før den tid, loven bestemte. Hummerne tog vi i nedvod - nedgarn, ikke i hummertejner eller i krannier, som de gjorde ved havet. Så fik vi jo også mange slags fisk i garnet, skrubber og rødspætter og kulsøer - stenbidere. Dem var der mange af. Ja vi kaldte dem nu grise dengang. De røde var gode at spise. De blå var ingenting værd, men dem kaldte vi også grise. Jeg var en af de første, der var med til at sælge dem. Engang havde vi fået sat en del ned; det har nok været efter hummere, men så kom isen og lukkede over dem. Da vi så kom til dem igen, var der mange grise i dem. Isen havde alligevel ikke taget nedene. De var kommet under isen. Vi solgte grisene for 10 øre stykket.

Rejer har jeg været med til at fange i rejeruser, men ellers tog vi dem med bregler. En bregle er ligesom en vældig stor kесе (ketcher). Den er to alen bred i den ene ende, og så går den jo ud i en spids, sådan halvanden alen ud, og så er der et skaft på den. Så skød vi den foran os, mens vi vadede, somme tider helt til brystet. Vi kunne se på breglen, når der var noget i den. Så sprang rejerne sådan. Man behøvede ikke at jage dem ind i breglen. Når man kom mod dem, sprang de lige ind i den. Der kunne tages mange. Breglen skulle have en stor pose, for var den for lille, så var der jo ikke noget til at gemme rejerne i. Der kunne tjenes en god daghyre ved at fange rejer, men det var en kold omgang. Det tog folk nu ikke så nøje dengang.

Der var også nogle, der brugte glib, men det har jeg aldrig været med til. Det var sådan mere amatører, der brugte det. Men jeg har været med til at stange ål. Det var om vinteren, når fjorden var lagt til med is. Der var somme tider langt at gå. Vi kunne gå både to og tre timer, helt over til Salling og helt ned til Mors og langt om i Venø Bredning og helt om til Agger. Jo hårdere det frøs, jo længere var ålene nede, og det kunne vi mærke. Ældre folk kunne så ikke tage mange, for de stangede for let. De, der havde kræfterne til det, satte deres ålejern godt ned. Det var gerne de store ål, der lå dernede. Men ålestangningen er jo gået noget ud, for det er svundet meget i ålene. De er blevet fanget. Det kunne være sejt at stange ål, fordi der skulle hugges hul i isen, og den kunne være helt op til en alen tyk, når den var skruet sammen.

Garnene skulle vi jo passe på. Voddene kom på land hver dag. Så skyllede vi dem først fra båden, smed dem ud

og trak dem ind, og så bar vi dem op til tørring. Vi spredte dem på græsset, og så havde vi en lang stang, vi satte hoven op på, for der var så meget der. Hoven, det er der, hvor fisken samles. Stangen stod så lige som en flagstang. Når vi hejsede hoven op der, kunne det rigtig trække gennem den. Det var sådan en slags stejle.

Garnene skulle også bakes. Det gjorde vi i en kedel. Vi kogte det med noget, vi kaldte kasiko. Det var en slags bark. Flyndervoddene skulle tjæres, ligesom vi nu tjærer ålegarnene - i kultjære og sådan noget. De skulle også tit bødes. Der kunne somme tider blive nogle grimme flænger i dem, hvis de kom om en sten eller en pæl.

De steder, hvor vi plejede at fiske, havde tit navne. Mange steder gik der hager ud i fjorden, og det var tit godt at fiske lige op imod dem. Der var "ovre ved den bitte hage" og ved "hovedhagen" og sådan. Så skulle vi lige bestemt vide mærkerne. Vi havde gerne nogle kirker og nogle møller eller mejeriskorstene og sådan noget som mærker. Det er ikke så nemt i dag. Møllerne er væk, og mejeriskorstene går jo også. Det er ikke så nemt at få mærker nu. Det er jo sådan, at de mærker fra ens unge tid, det kan man huske det hele. Derimod de sidste år, jeg fiskede, da kunne jeg godt tage et mærke, men når jeg kom hjem, kunne jeg ikke huske det alligevel.

Vi kom jo somme tider ud for uheld. En gang kuldsejlede min makker og jeg, da havde vi været ude at krefle med sild ovre på Mors. Det var en helt ny båd, og vi havde både topsejl og storsejl og fok til, og vi krydsede op her. Så sagde min makker - han sad ved roret: "Jeg tror, vi skal have taget top-sejlet." "Nej lad det nu stå, til vi kommer til landet," sagde jeg, men jeg havde ikke mere end lige sagt det, så kunne jeg høre noget, der susede, og jeg kiggede sådan lige om. Da var det en tordenbyge, der kom, og vi sejlede båden også lige under, ligefrem sejlede den ned. Det varede længe, inden min makker kom op, for det var det, der var det gale ved det, at båden var så ny, og så havde vi så megen ballast i den. Den kunne ikke godt bære os. Jeg sprang lige ud på masten for at holde den nede. Somme tider var jeg helt inde ved båden, og somme tider ude på yderenden af masten, og sådan marcherede jeg frem og tilbage. Det ville jo sætte vinden under sejlene, og så ville båden komme op og vende sig om på den anden side, og så var vi jo begravet under sejlene. Men jeg holdt da masten nede og havde i vanterne, mens jeg gik frem og tilbage. For blæsten kom så rum i sejlene, at vi ikke kunne få båden i vinden. Men endelig kom der en båd og samlede os op.

Lidt landbrug

I gamle dage var næsten alle folk på Jegindø fiskere. Der var enkelte, der havde større gårde. De fiskede jo ikke, men det gjorde alle de andre. Så havde de et lille hjem, sådan til en ko eller to-tre køer, og så fiskede de ved siden af. Det er jo gået meget ud nu. Dengang jeg fik hjemmet derhjemme, da var det til et par køer. Siden købte jeg noget mere jord til, og de sidste år holdt jeg en karl til at passe landeriet. Jeg drev så selv fiskeriet, for jeg ville helst være ved det.

Ellers var det jo mest konerne, der passede landbruget. De havde det såmænd ikke så godt. Hvor der var knægte nok, kunne de jo hjælpe til, men vi havde kun et par piger, så det var ikke meget. Noget måtte mændene dog hjælpe til med. Vi høstede i vor fritid, om aftenen eller tidlig om morgenen, inden vi tog ud. Da var man jo tidlig oppe. Vi kunne også høste, når der var en øde dag, og vi ikke kunne komme ud. Konerne tærskede heller ikke - da ikke i min tid. Før har de måske nok gjort det nogle steder. Far tærskede tit om aftenen, når vi kom af fjorden. Høet slog vi jo også. Det var noget sejt noget at have med at gøre. Vi havde meget hø derude, og jeg kan huske en gang, da vi havde været ude og havde sat ned om morgenen rigtig tidlig, da kørte jeg hø ind, til vi skulle ud til garnene igen. Der var 12 stakke, store stakke, og dem kørte jeg ind på en trillebør. Det var ganske lille, det hul i gavlen, som høet skulle ind ad. Min kone skulle forke det op til mig, men det var for hårdt for hende. Det var nu ikke så nemt. Men det skulle jo gøres. Det kunne knibe at få det hele passet, men dengang vi fik sildebundgarn og ålegarn, da fik vi jo bedre dage. Vi sled nok hårdt, men vi tjente mange penge. Der var et år - det var vist i 1919 - da tjente min makker og jeg 40.000! Det var noget andet, end vi havde været vant til, men så skønnede vi også mere på det.

Gåseavl

Mads Larsen Madsen fortæller:

Vi havde 12-14 høveder og så heste, og vi havde en masse gæs. Der kan du tro, der var nok at gøre. Jeg har gået ved de gæs dernede ved Bøløre. Åh, de var så snu. De gik i vandet ved Bøløre, hvor der var nogle lange bakker på en halv snes alen. Så svømmede de ud og gik i land ved Sønderrokende. Der var græs og kløver, og så kunne de gå der. At de kan blive så snu! Så man skulle passe på, at de ikke rendte ud i vandet, for så var de herrer! Det var der meget besvær ved. Og så ville de jo rende i kornet, og det var jo ikke til at ture med for en knægt. Jeg kunne rende frem og tilbage med en pisk. De spredte sig ud i en lang række. Når jeg kom her, så forsvandt de, og når jeg så kom derhen, så rendte de tilbage. Jeg har mange gange tænkt: "Kunne du bare knase dem!" Men det turde jeg jo ikke. Jeg drev dem ud hver morgen. Derude ved Bøløre var der noget jord, der ikke kunne bruges til andet. Ja vi havde somme tider lidt kartofler derude til at røgte med, men der kunne kun gro lidt. Om aftenen drev jeg dem hjem. Jeg kunne jo drive dem langs på bakken.

Vi solgte gæssene til en købmand her. Han købte dem, og så drev de dem sønderpå. Hvor de kom hen, ved jeg ikke. Nogle kom til København, for jeg ved, at der var nogle med herfra, der var et par år ældre end mig, der var med til at drive. Det var jo en skøn tur at komme til København, men jeg var for ung dengang til at være med. Vore gæs blev drevet ned til stranden her ved nordenden af skoven. Der kom en mand, der havde en båd, og hentede dem. Han havde sejl over båden, så de ikke kunne komme væk. Så sejlede han dem over til Tyholm, og så blev de drevet derfra sønderpå. Selv slagtede vi gerne fire gæs hvert efterår.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy, Mors og Vester Hanherred 1976, side 59-67).